DOI: https://doi.org/10.52258/stthtr.2024.02

Szinodalitás az Egyházban

Latin-amerikai tapasztalatok a szinodalitás útjáról

Fr. Arturo Sosa Abascal, S.J.

Jézus Társaságának Általános Kúriája / General Curia of the Society of Jesus
Róma / Rome (IT)
curgen@sjcuria.org

Title: *Synodality in the Church: Latin American Experiences on the Path of Synodality*
Abstract: *This address by Father Arturo Sosa Abascal, S.J., Superior General of the Society of Jesus, delivered at the Academic Act of Conferring the Degree of Doctor Honoris Causa of Babeş-Bolyai University, Cluj-Napoca, on November 17, 2023, reflects on the significance of synodality within the contemporary Church. In the context of the ongoing synodal process inspired by the Second Vatican Council and championed by Pope Francis, Father Sosa examines the synodal journey of the Latin American Church. He defines synodality as "walking together" and emphasizes its importance to both humanity and the Church's mission. He recounts the Church's shift in Latin America, driven by a growing desire for a more personalized relationship with God and greater social responsibility. This change fostered the creation of discerning communities, such as the* Comunidades Ecclesiales *de Base, which embodied the Church's commitment to engage society, especially in solidarity with the impoverished. The transformation, informed by the teachings of the Gospels, faced challenges under John Paul II's pontificate due to growing institutionalization and*

© 2024 Arturo Sosa. Published by Jel Könyvkiadó.

differing ecclesial priorities. Father Sosa concludes by highlighting synodality as a fundamental path for the Church in the third millennium, urging a continued commitment to walking together in faith and mission.
Keywords: *sinodality; Latin America; pope Francis; mission.*

Az előadás angol nyelven hangzott el 2023. november 17-én, Kolozsvárott, ahol a Babeș–Bolyai Tudományegyetem a Római Katolikus Teológia Kar és a Görögkatolikus Teológia Kar közös előterjesztésére díszdoktori (doctor honoris causa) címet adományozott Arturo Sosa Abascalnak, a Jézus Társasága legfőbb rendi elöljárójának.

Angolból fordította: Bereczki Gyöngyvér;
Idegennyelvi szaklektor: Dr. Najbauer Noémi.

Bevezetés

Mély meghatottsággal mondom ezeket a szavakat, hálát adva az Úrnak a sok jóért, amit a Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Románia legrégebbi és legtermékenyebb egyeteme által kaptam. Ezt az elismerést a Jézus Társasága nevében veszem át, amely már akkor az egyetemhez kapcsolódott, amikor 1581-ben Báthory István megalapította az Academia Claudipolitana Societatis Iesu-t, az akkori kolozsvári jezsuita kollégiumot. Szívből köszönöm a Római Katolikus Teológiai Kar és a Görög Katolikus Teológiai Kar nagylelkű kezdeményezését.

Ezen jelentős tudományos eseményen közvetlenül a XVI. Püspöki Szinódus Közgyűlésének első ülése lezárása után találkozunk, mely az *Egy szinodális egyházért: kommunió, részvétel és küldetés* címet viseli, és éppen most ért véget. Szentatyánk, Ferenc pápa az egyház szinodalitásának témáját igen helyesen a szinodalitás jegyében kívánta megközelíteni. Ezért a folyamat három egymást követő szakaszra tagolódott, amelyek lehetővé teszik Isten egész népének aktív részvételét. A szinódusi út 2021 októberében indult az egyházmegyei szintű konzultációval, amelyet egy kontinentális konzultáció és a nemrég véget ért első

egyetemes szintű közgyűlés követett. Mind a laikus szervezetek, mind pedig a megszentelt életet élő férfiak és nők aktívan részt vettek a folyamat minden szintjén és szakaszában.

Mostantól a püspöki szinódus XVI. közgyűlésének második üléséig közös feladatunk, hogy megosszuk a megélt tapasztalatokat, és ezen szakasz lezárásaként előkészítsünk egy olyan folyamatot, amely az egész egyházban különböző módokon folytatódni fog, hogy Isten „együtt járó" népének szinodalitása gyökeret eresszen, felnövekedjen, és bőséges termést hozzon.

A katolikus egyházban jelenleg zajló zsinati folyamat kontextusában – amelyet a II. vatikáni ökumenikus zsinat ekkleziológiája inspirált, és amelyet Szentatyánk, Ferenc pápa támogat – a görögkatolikus és római katolikus teológiai karok professzorai és hallgatói, illetve a tisztelt megjelentek számára röviden felvázolom a mai latin-amerikai egyház szinodális tapasztalatát, saját megtapasztalásom szerint mint latin-amerikai keresztény és jezsuita szerzetes.

A szinodalitás alapvető jelentése

Kezdjük a szinodalitás jelentésének tisztázásával. Amikor a szinodalitásról beszélünk, szem előtt kell tartanunk a szó jelentését. A szinodalitás nem más, mint az „azonos úton együtt járás." Nemcsak a keresztényekről, hanem minden emberről elmondható, hogy szüntelenül úton van. Nem kizárólag azért járjuk utunkat, hogy elérjük a magunk által kitűzött konkrét célokat, hanem azért is, mert az úton levés létünk és emberi kiteljesedésünk alapja, ugyanis „az emberi létmód a létben való létezés". Isten „tiszta aktualitás"; mi, akik nem istenek vagyunk, hanem Isten képmása és hasonlatossága, amíg élünk szintén aktualitás vagyunk, de nem tiszta, hanem egymást követő, állandóan ismétlődő aktualitások sorozata. Egyetlen cselekedetünk sem határoz meg minket, és minden soron következő cselekedetünk felboríthatja az előzőt. Ezért nemcsak járnunk kell, hanem a helyes úton kell járnunk, mert vannak

olyan cselekedetek, amelyek ahelyett, hogy emberivé tennének, dehumanizálnak bennünket.

Az alapvető probléma az, hogy a fennálló rend minden eszközzel azokat a cselekvéseket részesíti előnyben, amelyek a rendszer számára hasznos tulajdonságokat fejlesztenek ki, miközben zárójelbe teszi az ember valódi értékét. Más szavakkal élve, a hasznosat értékeli, nem az értékeset: felértékeli a jó és rossz cselekedeteinket egyaránt, feltéve, ha azok „hasznosak." A legbölcsebb, a legerősebb, a legbefolyásosabb ezért nem feltétlenül a legemberibb, és aki minden cselekedetével saját funkcionalitása fejlesztésére irányul és ebben találja meg az élet teljes értelmét, dehumanizálja magát. Ugyanakkor annak, aki az ember értékességét választja, vagyis az önmaga horizontális, szabad és nyílt ajándékozása és mások ajándékának befogadása mellett teszi le a voksot, a saját képességeit is fejlesztenie kell. Ha azt állítom, hogy hatékonyan akarok szolgálni, de haszontalan vagyok, mert nem fejlesztettem ki a szolgálathoz szükséges képességemet, akkor hazugság, hogy szolgálni akarok. Világos, hogy emberségesen járni azt jelenti, hogy másokkal együtt járunk a helyes úton anélkül, hogy bárkit is kizárnánk.

Keresztényként mi is szüntelenül úton vagyunk, mert kereszténynek lenni nem más, mint embernek lenni Jézus példája szerint, és legfőképpen követni Őt. Jézus az Út, amelyen járnunk kell. Ő, Isten egyetlen és örökkévaló Fia, testvérünkké tette magát, hogy testvériségét elfogadva, benne egymás testvéreivé, Isten leányaivá és fiaivá váljunk, és ezekből a kapcsolatokból felépítsük Isten leányainak és fiainak testvéri világát, amely csak a jövendő életben fog beteljesedni. Ez Jézus emberi mivoltának útja, és ez az a távlat, amelyet Ő nyit nekünk.

Amíg csak élünk, nyitottak vagyunk: elfogadhatjuk Jézus testvériségét és mások testvériségét, és válaszolhatunk rá vagy nem, esetleg időnként elfogadjuk és máskor pedig elutasítjuk. Az Egyházban a különböző hivatások arra szolgálnak, hogy ezeket a kapcsolatokat minősítsük és a Názáreti Jézusban gyökereztessük, anélkül, hogy abszolutizálnánk őket.

Ahhoz tehát, hogy emberek és keresztények legyünk, szüntelenül együtt kell járnunk másokkal a helyes úton, azon az úton, amely maga Jézus; a gyermeki és testvéri úton, amely csak a halállal ér véget, és amely – attól függően, hogy hogyan éltünk – az örök halálba vagy az örök életre vezet.

Ez az együtt járás a szinodalitás alapvető jelentése. Ebből az emberré és kereszténnyé válás testvéri útjából következik a meghallgatás, a beszélgetés, a párbeszéd, a valóságra alapozott tudatos közös döntéshozatal, a problémák együttes és hatékony leküzdése, az eredmények ünneplése, a közös élet, és – mindezek gyümölcseként – a közösség.

Ugyanakkor mindvégig ragaszkodnunk kell ahhoz az igazsághoz, hogy mindezeket a cselekedeteket nem a teljesen konstituált ember hajtja végre, sokkal inkább a fent említett folyamatok segítik elő emberré és kereszténnyé formálódásunkat és családdá válásunkat Isten gyermekeiként.

A téma transzcendenciája

Az egyház mai élete és küldetése szempontjából a téma aktualitása megkérdőjelezhetetlen. Ferenc pápa számára a szinodalitás „az az út, amelyet Isten elvár a harmadik évezred egyházától". A II. vatikáni zsinat ekkléziológiája által inspirált latin-amerikai tapasztalatok alapján lehetetlen nem egyetérteni ezzel az értékeléssel. Isten azt akarja, hogy az Egyház szinodális legyen: hogy minden keresztény együtt járjon, mint fiak és testvérek. Ha az Egyház nem ilyen, akkor nem a Názáreti Jézus Egyháza, még akkor sem, ha egyébként nagy társadalmi jelentőséggel bíró és kifejezetten hatékony intézményként van jelen.

Az egyházi szinodalitás nehézsége azonban pontosan a szinodalitás szükségességéből fakad. A fennálló rendre ugyanis nem jellemző a szinodalitás. A fennálló rendben csak egyének vannak, akik azokhoz viszonyulnak, akikhez akarnak saját szempontjaik szerint, valamint olyan társadalmi csoportosulások, amelyek a saját hasznukat keresik, mint például a globalizált válla-

latok. A kapcsolatok másodlagosak, míg a saját előnyök keresése elsődleges.

A latin-amerikai egyház perspektívájából viszont nem egyének, hanem kapcsolatok léteznek, feltéve, hogy azok szabadok, horizontálisak és nyíltan önátadóak. Ez azért van így, mert a legtöbb keresztény jelenlegi elképzelésével ellentétben a mi Istenünk nem abszolutista uralkodó: „az Istenben lévő kapcsolat nem olyan, mint egy szubjektumhoz kapcsolt véletlen; ez maga az isteni lényeg, ezért szubszisztens." (St. Thomas, Summa Theologica, p I,q 29,a 4) Nem arról van szó, hogy az Atya, a Fiú és a Lélek léteznek és kapcsolatban állnak egymással; ha ez így lenne, akkor három isten lenne. Ami létezik, az a kapcsolat, amely egyszerre megkülönböztet (Atya, Fiú és Lélek) és összetart (egy Igaz Isten). Az Egyházban is a gyermeki és testvéri kapcsolatoknak kell elsőbbséget élvezniük, és nem a tanoknak, a tanításoknak és a rítusoknak vagy az intézménynek és személyiségeinek. Ezt reméli Isten az Egyháztól ebben a harmadik évezredben, és ezt várja el tőle, ugyanis ma nem ez felfogás uralkodik az Egyházban. Nem arról van szó, hogy ezek a kapcsolatok teljességgel hiányoznak, de még korántsem ezek adják meg Egyházunk alaphangját.

Szinodalitás a latin-amerikai egyházban: újdonságok és előzmények

Miután megállapítottuk, hogy mi a szinodalitás, és hogy milyen fontos a személyek, az egész emberiség, és különösen az egyház számára, vizsgáljuk meg, hogyan van jelen a latin-amerikai egyházban. Először is tisztáznunk kell, hogy a szó ebben a jelentésben és az Egyházra alkalmazva Ferenc pápához kapcsolódó újdonság. Ezért a fogalomra fogunk hivatkozni úgy, ahogyan körülírtuk, a szó használata nélkül.

Ismét hangsúlyoznunk kell, amit az imént az egyetemes Egyházról mondtunk: a latin-amerikai Egyházban mindig is jelen

volt a szinodalitás, de a II. vatikáni zsinatig nem a szinodalitás adta meg az alaphangot. Még így is meg kell jegyezni, hogy azok, akiket az 1979-ben Pueblában összegyűlt III. Latin-amerikai Püspöki Konferencián a „latin-amerikai egyház alapítóinak" nevezünk – ti. Antón de Montesinostól Toribio de Mogrovejóig, Vasco de Quirogán, Bartolomé de Las Casason és még sokan mások –, példamutató módon élték meg ezt a valóságot; testvérré váltak az őslakosokkal, és követelték, hogy ne elnyomják őket, hanem méltóságteljesen és testvériesen bánjanak velük. Így kerültek ellentmondásba a kiépülő társadalmi renddel, amely szigorúan aszimmetrikus, és ezért diszkriminatív volt.

Amikor azonban stabilizálódott az az állapot, amit gyarmati rendként jellemezhetünk, az egyházi intézmény olyan berendezkedést fogadott el, amely abszolút megtagadta a szinodalitást (A témát kifejtette a III. General Conference of the Latin American Episcopate, Puebla, Conclusions n°3-13.). Ez a szinodalitást tagadó felfogás a földrajzilag központi helyeken a XVI. század utolsó két évtizedében, a perifériákon pedig a XVII. század harmadik évtizedében bontakozott ki.

A II. vatikáni zsinat előestéjén a latin-amerikai egyházi intézményrendszerben uralkodó felfogás szerint a modern világ az egyház peremén keletkezett, és ebben az értelemben emancipálta magát Istentől, ezért nem tartozik az üdvösség hatókörébe. Következésképpen a koncepció az volt, hogy meg kell menteni magunkat a világtól, azaz a modern világtól és a benne születő köztársaságoktól, különösen, ha azokat liberálisok uralják. Innen származik a párhuzamos intézményesülés javaslata: katolikus oktatás, katolikus szakszervezetek, katolikus gazdasági társaságok, katolikus ünnepek és nyilvános katolikus önkifejezés körmenetek és zarándoklatok formájában, mindezek a nyilvános istentiszteletek mellett. És ami még alapvetőbb, a híveket a tanok megvallása, az előírások teljesítése és a szertartások gyakorlása által szabályozott életmódra szólították fel. Akaraterőre volt szükség a teljes szívvel való megfeleléshez; ugyanakkor a kegyesség gyakorlására is buzdították a híveket, amely által az irányelveknek való megfelelés vágyát a buzgalom olajával szentelték meg.

Isten népének jó része tehát a maga módján és az egyházi intézménytől alapvetően függetlenül élte a kereszténységet, és bár tisztelte azt, és buzgón részt vett az egyház mint intézmény ünnepein, azt mindig a maga módján tette. Az egyházi intézmény ezt a viszonylagos függetlenséget hiányosságként értelmezte, pedig ez a megkérdőjelezett függetlenség pontosan úgy született, hogy a hívők a kereszténységet autentikus egyénekként kezükbe vették és megélték. A legkövetkezetesebbeknek azokat a „lélekben szegényeket" nevezhetjük, akik Istennel élnek és folyamatos párbeszédben állnak Vele, nem szemtől szembe Istennel, hanem mellette. Ezek a keresztények Istennel beszélnek meg mindent, ami történik, és várják a véleményét, a személyesség magas fokát érve el, amely a másokkal való személyes kapcsolataikban is megmutatkozik. Ők képviselik és élik meg hitelesen a szinodalitást.

A bevett irányelvek követésétől Jézus követéséig egy megkülönböztető életküldetésen keresztül

A változás számos olyan személytől eredt, akik elégedetlenek voltak a kereszténység megélésének intézményi módjával. Ezek a hívek úgy érezték, hogy Isten arra kéri őket, hogy személyesebb kapcsolatot alakítsanak ki vele, felelősséget vállalva azokért, akikkel együtt élnek, valamint a tágabb társadalomért. Ez a szellemi pezsgés előtérbe került, és kivívta az egyházi intézményrendszer kritikáját, miközben a keresztényeket hitük más módon való megélésére ösztönözte. Ezért az emberek, amint értesültek a vitákról, és különösen az első dokumentumok megjelenése után, nemcsak felhatalmazva, hanem egyenesen késztetve érezték magukat arra, hogy kifejezzék és megéljék, tisztázzák és megerősítsék mindazt, amit éreztek.

Ahelyett, hogy életüket az intézmény által meghatározott irányelvekhez igazították volna és ezekhez ragaszkodtak volna,

ezen keresztények úgy vélték, hogy mind emberi alkatuk, mind a történelmi helyzet, amelyben éltek, élő kapcsolatokat követel. Ilyen kapcsolatok akkor jönnek létre, amikor megkülönböztetjük az időket, amelyekben élünk, és megítéljük, mit kell tennünk. Így tapasztalták meg azt az Istent, akit Jézus kinyilatkoztatott nekik, és identitásukat, mint az ő követőit. Ezt követelte tőlük abban a pillanatban Jézushoz tartozásuk ténye. Ezt kérte valamikor Jézus a kortársaitól, szembeszegülve a törvény tanítói és a farizeusok által előírt nagyon aprólékos irányelvekkel. A hűségnek kreatívnak kellett lennie, egyrészt azért, mert az idők változnak, másrészt azért, mert mi keresztények már nagykorúak vagyunk. Így az Istennel, Jézussal, de az úton lévő keresztény felebarátokkal és általában mindenkivel való személyes kapcsolatok elkezdhettek kibontakozni, szabadon és protokollmentesen.

Ezek a Krisztus-hívők elhagyták azt, amit helyesen „keresztény farizeizmusnak" (Ricoeur, P. „El escrúpulo." Finitud y culpabilidad. Trotta, Madrid 2004, 273–294) nevezünk, hogy Jézust kövessék az életben. Ez a Krisztus-követés egy állandó és embert formáló áramlás, melyben a testvéri és gyermeki kapcsolatok továbbra is személyként határoznak meg minket, és amennyire csak lehetséges, építik Isten leányainak és fiainak testvéri világát, azt a Jézus által meghirdetett és kezdeményezett országot, amely a történelmen túli történelemben fog beteljesedni. Így válik az ember emberré és kereszténnyé egy olyan életben, amely történelmi, a gyermeki és testvéri kapcsolatok és a Jézus-követés életterében, abban a környezetben, amely az Egyház és Krisztus követőinek sajátja.

Az egyház, a közösségek közössége

Jézus követőinek ez az egyetemes közössége, amelyet nem lehet egy szabályozó eszmére redukálni, megkülönböztető közösségek sokaságát hozta létre, amelyek személyes és testvéri felelősséggel élték meg mindazt, amit felismertek.

Mindenekelőtt a *Comunidades Ecclesiales de Base* (*egyházi bázisközösségek*) virágoztak fel. A nép szívében szövetségre léptek a népszerűek a kevésbé népszerűekkel. Ezen szövetségek nem a nép ősi közösségi létének megnyilvánulásai voltak, hiszen akik vidékről jöttek a városba, elsősorban nem annak civilizációs javaira vágytak, hanem többek közt önmagukat keresték. A bázisközösségek különböztek az erősen aszimmetrikus hagyományos közösségektől, amelyekben minden szabályozott volt és kevés hely maradt azok számára, akik egy sokkal inkább személyes kiteljesedésre törekedtek.

Mivel hozzáállásuk pozitív volt, a bázisközösségek keresztényei nagyon is emberséges társasági életet teremtettek, anélkül, hogy hivatalosan közösségeket alkottak volna. Ezek az emberek úgy jutottak közösségre, hogy konkrét módon ápolták Isten leányainak és fiainak testvériségét, amit a Biblia és különösképpen az Evangéliumok közös imádságos olvasása táplált.

Ezek a közösségek olyan dinamikusnak bizonyultak saját környezetükben, hogy az élet konkrét szeleteinek javítása, valamint környezetük és a társadalom befolyásolása érdekében számos egyesületet hoztak létre. Igazi közösségek voltak, ahol a lelkipásztorok kitartóan érvényre juttatták a szinodalitást, vagyis ahol nélkülözhetetlen hozzájárulásuk a mindenkivel való testvériségen és valódi kölcsönösségen alapult, és nem csupán egyirányú szakértői megnyilvánulásnak bizonyult. Ezek a közösségek a latin-amerikai egyház és az azt alkotó Isten népének újjászületését is eredményezték.

Megtestesülés a társadalomban az elszegényedettek iránti szolidaritásból

A II. vatikáni zsinat után a latin-amerikai egyház kulcsfontosságú felismerésre jutott, miszerint Jézus követése azt jelenti, hogy úgy helyezkedünk el a társadalomban, ahogyan ő tette: a szolidaritásban való megtestesülés által, alulról indulva. Az Egyház a

kárhozatra ítélt világtól való menekülés és a párhuzamos intézményesülés helyett úgy tett lépéseket önmaga megmentése felé, hogy közben hozzájárult a világ megmentéséhez.

A világ ugyanis nem azért veszett el, mert zárójelbe tette az egyházat, hanem azért, mert piramisszerű szerkezete nem fejezte ki sem a horizontális, szabad és nyitott kapcsolatokat, amelyek az emberi személyt jellemzik és felépítik, sem azt a testvériséget, amelynek megteremtésén Jézus fáradozott. Ezért volt szükség az együttműködésre, hogy az elnyomott nép megszabaduljon mind a csüggedéstől, mind a bosszúvágytól, és hogy az elnyomókat is megszabadítsa embertelenségüktől, hogy mindannyian egy olyan hiteles demokrácia felé haladhassunk, amelyben minden ember önálló egyénként, de egyben társfelelősként kapcsolódik a közösséghez.

Azt is el kell mondanunk, hogy a kezdeti időkben a marxizmussal fertőzött környezet egyeseket kirekesztő álláspontokra vezetett, de hosszabb távon a felszabadítás bibliai perspektívája érvényesült, kizárva a gyűlöletet, és magába foglalva az elnyomókat, különösen a tőkét a többi gazdasági és társadalmi szereplővel együtt, mindezt a felettük való uralkodás igénye nélkül.

A szolidaritásban való megtestesülés túlmutat a gazdaságon és a politikán, mindenekelőtt a mindennapi életben és azokban a kapcsolatokban valósul meg, amelyek személyként és különösen Jézus követőiként határoznak meg minket. A latin-amerikai keresztények nagyon komolyan vették ezt a feladatot, úgyhogy ez kezdte jellemezni és kiteljesíteni őket, sok gyümölcsöt teremve társadalmuk számára. Míg a régi kiindulópont az volt, hogy megmentsék magukat a világtól, a megtestesülés azt kívánta, hogy belehelyezzék magukat a világba, minél mélyebben megismerjék a valóságot, és erős kapcsolatokat építsenek.

Mivel ez a megtestesülés, akárcsak Jézusé, alulról indult, a latin-amerikai keresztények az általános szolidaritást az emberekkel való szolidaritás irányából közelítették meg. Sok szakember vált képessé mindent abból a szempontból látni és megítélni, hogy az hogyan érinti a „legkisebbeket", mert sokoldalú kapcsolatokat építettek ki velük. Nemcsak segíteni próbáltak az eleset-

teken, hanem megbecsülni és értékelni is őket, és így horizontálisan hozzájárultak az előmenetelükhöz. Mindeközben a szegényekkel szolidaritást vállalók is merítettek a szegények sajátos kincseiből: többek közt elsajátították ellenállóképességüket, azt az adottságukat, hogy éljenek, és ne csak túléljenek, hogy együtt éljenek hiányzó életfeltételek ellenére és, hogy szegénységük ellenére bőkezű adakozó legyenek. Számos szolidaritási egyesület született, amelyek nagymértékben javították az emberek és az egész társadalom életminőségén.

Külön meg kell említenünk azokat a szerzetesi közösségeket, különösen a női közösségeket, amelyek beilleszkedtek a szegénynegyedekbe, és életük megosztásával egyházi bázisközösségek és szervezetek sokaságát építették ki, köztük számos oktatási központot.

A Szentírásból és különösen az evangéliumokból táplálkozva

Szeretnénk hangsúlyozni, hogy a latin-amerikai egyháznak ezt a folyamatát kezdettől fogva a Szentírás, és hosszú távon különösen az Evangéliumok örökérvényűsége segítette. Isten keze valóban cselekedett, és a bibliaolvasás nagyban segítette az elnyomás feldolgozását.

A Kivonulás könyve és a próféták meghatározóbb hivatkozási alapot jelentettek, mint a politikai tanok, különösen a marxizmus. Lehetséges volt elsajátítani azt, ami bennük érvényes, anélkül, hogy a közösség merev politikai dogmák fogságába esne. Mindez azért valósulhatott meg, mert a Szentírással való kapcsolat annak szorgalmas tanulmányozásán túl az imádságos olvasásra épült.

Fokozatosan minden az Evangéliumokra és rajtuk keresztül Jézus buzgó és aktuális követésére összpontosult. Ez a jézusi alap, ez a Názáreti Jézushoz és nem egy dogmatikus Krisztushoz való kötődés volt a latin-amerikai egyház nagy kincse.

A latin-amerikai egyházatyák és a felszabadítás teológusai

Ebből a folyamatból, amelyet röviden felvázoltunk, szeretnénk kiemelni azokat a különböző országokból származó püspököket, akiket úttörő és rendkívül inspiráló szerepük miatt méltán neveznek „a latin-amerikai egyház atyainak": Larraín, McGrath, Proaño, Pironio, Angelelli, Helder Camara, Samuel Ruiz, Loscheider, Arns, Alvear, Romero és még sokan mások képesek voltak összegyűjteni a népet, hangot adni nekik, és egyben szószólóikként is szolgálni. Egyértelműen evangéliumi álláspontjukból kiindulva sok ember szolidaritását váltották ki, újjáélesztették és megtestesítették a hitet és megújították egyházaikat, mindezek által hatalmas és lelkesítő örökséget hagyva ránk.

Amit a püspökökről mondunk, azt a teológiáról is el kell mondanunk. Megerősíthetjük, hogy a latin-amerikai teológia mint a latin-amerikai keresztények evangéliumi gyakorlatából fakadó tanítás, pontosan ebben az egyházban születik meg, ezen a kontinensen és ezek között a népek között testesül meg, így válik képessé érzékelni az idők jeleit. Gustavo Gutiérrez, a legreprezentatívabb teológus, aki részt vett a latin-amerikai püspöki kar II. Általános Konferenciáján Medellínben (1968), 1971-ben jelentette meg *A felszabadulás teológiája* című emblematikus művét. Ronaldo Muñoz, Juan Carlos Scannone, Segundo Galilea, Enrique Dussel, José Comblin, Juan Luis Segundo, Leonardo Boff, Carlos Mesters, Ignacio Ellacuría, Jon Sobrino, Víctor Codina, Pedro Trigo és sokan mások, valamint egy új generáció, amelyet Francisco de Aquino Junior neve fémjelez, egy valóban testvéri gondolkodó testületet alkotnak, amely az 1970-es évek óta rendszeresen találkozik. Ők olyan szerves és folyamatosan alakuló gondolatvilágot építettek fel, amelynek lényege egy olyan kereszténység, amely a szolidaritásban megélt valósággal marad mindvégig szinkronban.

Az egyházi lét szervezeti és korszakos akadályai

A latin-amerikai egyháznak ez a fennálló renddel szembeszegülő, de nagyon gyümölcsöző tapasztalata II. János Pál pápasága idején még inkább ellehetetlenült. Ebben az időszakban az egyház paradox helyzetben találta magát: egyfelől jellemezte a médiában való egyetemes jelenlét és a fejlett társadalmi gondolkodás, ugyanakkor struktúrájának növekvő intézményesülése és kommunista-ellenessége miatt képtelen volt megérteni az egyházi alapközösségek társadalomformáló erejét. Az új püspökök, egyházi vezetők és lelkipásztori irányelvek megválasztásában az institucionalista és a tömegmobilizációs tendenciák érvényesültek.

Ráadásul az 1980-as évek közepétől a neoliberális ideológia erősen átitatta a társadalmat, háttérbe szorítva az addig uralkodó elképzelést, amelyet szekularizált kereszténységnek nevezhetünk, mivel a szorgalom, a társadalmi támogatás, az igazságosság és a szolidaritás értékeit tiszteletben tartották, bár nem mindenki gyakorolta. Mindaz, amit a latin-amerikai egyház a II. vatikáni zsinat tanításának alkalmazása érdekében támogatott, „kiment a divatból". Ezen felül sok, a II. világháború utáni időszakban Európából és Spanyolországból a latin-amerikai kontinensre érkezett szerzetes, valamint egyházmegyés pap utánpótlás nélkül halt meg.

Ezért, bár II. János Pál pápa felismerte az egyházi intézmény negatív irányban történő változását, és azt írta a brazil püspöki karnak, hogy „a felszabadítás teológiája nemcsak időszerű, hanem hasznos és szükséges" (1986. 04. 09.), az újjáalakult latin-amerikai egyházi intézmény nem korrigálta magát, és egyre több volt az ellenséges hang. Bár ez az áramlat, amelynek képviselői nélkülözték a karizmát, főként passzív ellenállást fejtett ki, miközben továbbra is a bázisnak elkötelezett egyház volt a hangadó, Isten népe mégis egyre inkább magára maradt. Ihletett és lelkes vezetés hiányában a közösségek sorvadásnak indultak.

Ki kell azonban mondani, hogy a II. vatikáni zsinat utáni négy latin-amerikai püspöki konferencia – Medellín (1968), Puebla (1979), Santo Domingo (1992) és Aparecida (2007) – záródokumentumai a sok ellentét közepette alapvető folytonosságot mutatnak a szinodalitás tekintetében. Ez a jelenség több mint meglepő, egyenesen csodálatra méltó. Azt jelzi, hogy a kinevezettek többsége, hála Istennek, továbbra is ebbe az irányba halad. Mindebben fel kell ismernünk a Szentlélek állandó működését.

Ferenc pápa példamutatóan képviseli a szinodális kereszténységet, amelyre hosszas személyes fejlődés útján jutott. Szavaival, példájával és a püspökök kinevezésével is legitimálja és rehabilitálja a kereszténység megélésének ezen módját. Ferenc pápa a latin-amerikai hagyomány legjavát képviseli, amely mára az egyetemes egyház tapasztalatával és a szinodalitással mint Isten evangelizáló népének lételemével és impulzusával gazdagodott.

A Jézus Társasága hálával fogadja ezt a rangos díszdoktori címet a Babes–Bolyai Tudományegyetemtől közös történelmünk elismeréseként és annak megerősítéseként, hogy rendünk a továbbiakban is hozzá kíván járulni az egyház szinodális jövőjéhez, amelyben az egyetemi munka egésze és különösképpen a teológiai reflexió nagyon fontos szerepet játszanak.